

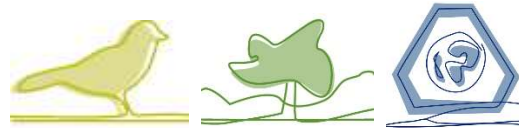
L'HORT ESCOLAR

DOSSIER PEDAGÒGIC: AUTÒCTONES DE L'EMPORDÀ

Cicles educatius

Cicle mitjà (3r primària)

Temàtiques ambientals

Objectius de desenvolupament sostenible (ODS)

ASPECTES BÀSICS

Objecte	Coneixement del territori a través de les espècies autòctones, els productes de l'Empordà i el seu paisatge.
Conceptes	<ul style="list-style-type: none"> • Espècie tradicional autòctona • Productes de l'Empordà • Unitats de paisatge de l'Alt Empordà
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> • Autòctones • Mengem Empordà • El mirador
Hort	Tot el procés

VINCLE AMB L'HORT

Responsabilitat	Responsables d'una filera de l'hort o part de l'hort per al manteniment de l'espècie tradicional autòctona.
Col·laboracions	Alumnes que faran tercer l'any següent. Alumnes d'altres escoles
Estat de l'hort	Estat inicial, terreny

I AIXÒ DE QUÈ VA?

Les **espècies autòctones** són aquelles espècies d'animals, plantes o qualsevol altre tipus d'organisme viu, és a dir éssers vius, l'origen natural correspon a un territori determinat. Aquestes espècies aporten una gran riquesa i importància al correcte funcionament d'un ecosistema. Quan arriben noves espècies introduïdes per l'home (**espècies invasores**), aquest equilibri es posa en risc i les espècies autòctones en seran les principals víctimes. (veure dossier de l'hort). Les varietats locals estan adaptades a l'entorn productiu i són més resistents a plagues i malalties.

Un **banc de llavors o dipòsit de llavors** es un espai on s'emmagatzemen les llavors produïdes pels agricultors locals per tal de preservar-les i proporcionar-les a les persones interessades. És un tipus de banc de gens per protegir la biodiversitat i les espècies locals o autòctones, especialment aquelles conreades tradicionalment fora dels circuits comercials a gran escala. Els motius per emmagatzemar llavors són diversos. Emmagatzemar llavors protegeix d'esdeveniments catastròfics com desastres naturals, epidèmies de malalties, desaparició a causa d'espècies invasores, transgènics, espècies que han quedat en desús, etc.

Existeixen algunes etiquetes, marques, indicacions, etc. per donar importància als productes que es produeixen en un determinat territori. **L'Empordà** és una zona amb importància agrícola i ramadera i té productes de gran qualitat.

EMPORDÀ
DENOMINACIÓ D'ORIGEN

La **Denominació d'Origen (DO)** és una indicació geogràfica que garanteix l'origen i la qualitat d'un vi que està elaborat a partir d'unes determinades varietats i amb pràctiques vinícoles, enològiques i d'envelliment establertes prèviament. Aquí trobem la **DO Empordà**. La gamma de vins empordanesos és molt àmplia. Pel que fa a les varietats negres, domina la Carinyena o Samsó, que constitueix la base de la viticultura empordanesa juntament amb la Garnatxa negra (anomenada a la zona Lledoner). Aquestes varietats tradicionals es complementen amb noves varietats que es van introduint, principalment l'Ull de Llebre, el Cabernet Sauvignon, el Merlot i

Syrah. Les varietats viníferes blanques dominants són la Garnatxa blanca i roja i Macabeu. En molta menor proporció trobem el Moscatell, el tradicional Xarel·lo i, de nova implantació, el Chardonnay, Sauvignon blanc i Gewurztraminer.

L'HORT ESCOLAR

DOSSIER PEDAGÒGIC: AUTÒCTONES DE L'EMPORDÀ

La **Denominació d'Origen Protegit (DOP)** és la indicació geogràfica d'una regió, localitat o país, que designa un producte agrícola o alimentari originari del lloc en qüestió, la qualitat o característiques del qual són degudes exclusivament o essencialment al medi geogràfic on es produeix compresos els factors naturals i els factors humans.

La producció, l'elaboració i la transformació del producte s'han de realitzar a la zona geogràfica delimitada. La qualitat i singularitat de l'oli de la **Denominació d'Origen Protegida Oli de l'Empordà** venen avalades per les varietats específiques de la zona: Argudell, Corivell i Verdàl (Llei de Cadaqués); i a finals del segle XX es va introduir la varietat Arbequina. L'oli de l'Empordà té un aspecte clar, net i transparent. Presenta una complexitat notable, amb aromes que recorden al fonoll, a l'ametlla i als anissos. El gust i les sensacions que desprèn canvien segons quin és el fruit que l'ha produït. Les varietats Argudell i Corivell tenen un delicat equilibri entre dolç i amarg, mentre que la varietat Llei de Cadaqués dona lloc a un oli afruïtat, madur i amb un cert grau de picant.

OLI DE L'EMPORDÀ
DENOMINACIÓ D'ORIGEN PROTEGIDA
CONSELL REGULADOR

També trobem la **marca de garantia "productes de l'Empordà"** que té la funció d'individualitzar, personalitzar i reconèixer els productes típics de l'Empordà. Està destinada a promocionar la seva comercialització i venda. Només podran utilitzar la marca i el seu logotip aquells productes produïts o elaborats, transformats i envasats en l'àmbit territorial de les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, i segons les seves tradicions. Els productes adherits a la marca de garantia són la ceba de Figueres, els Brunyols de l'Empordà, Botifarra dolça, arròs de Pals, Recuit, Poma de relleno de Vilabertran, la Gamba de Palamós i el fesol de l'ull ros.

També hi ha altres iniciatives locals com el pa de tramuntana, la vaca de l'albera, les anxoves de l'Escala, etc.

El **paisatge** és l'aspecte i característiques particulars d'una regió determinada. Hi trobem elements naturals (com muntanyes, planes, vegetació, rius, fauna...) i també elements fets per les persones (construccions, conreus, mines...). Hi ha diferents tipus de paisatge: interior, costa, planes, urbans... Per tant es pot dividir en **unitats de paisatge** que són porcions més petites del territori amb característiques específiques ambientals, culturals, perceptives, simbòliques, dinàmiques... que es reconeixen clarament i que les diferencien de la resta del territori.

A l'Alt Empordà hi ha 7 unitats de paisatge:

Alta Garrotxa: Eminentment muntanyosa, es troba recoberta per un mantell forestal dens i atapeït. De manera puntual, hi podem trobar diversos espais oberts, que sovint corresponen a zones de pastures.

Garrotxa d'Empordà: De relleu irregular i suau, es caracteritza per presentar un mosaic agroforestal de gran interès. Les zones agrícoles es disposen allà on el relleu és més pla i agraït, mentre que les àrees forestals ocupen petits turons i segueixen els marges entre conreus.

Terraprimis: Conformats per zones boscoses que s'alternen amb conreus de manera molt harmònica i s'adapten suaument a l'orografia del terreny. L'ocupació humana es presenta dispersa, acompanyada d'una xarxa viària poc densa.

Cap de Creus: Esdevé el darrer contrafort pirinenc dins la Mediterrània i es caracteritza per trobar-se en bona part envoltat pel mar. Presenta un relleu trencat de barrancs i muntanyes on pren especial importància la franja litoral.

La Plana de l'Empordà: Oberta directament al mar, es caracteritza pels conreus envoltats i protegits per tanques de xiprer, els petits nuclis urbans presidits per campanars o els retalls de boscos dispersos.

Els Aspres: De relleu irregular i suau, amb presència de petits turons i altiplans de sòls eixuts i poc profunds, aquesta és la zona de transició entre la plana empordanesa i el massissos de l'Albera i de les Salines.

Salines-l'Albera: Formada per una combinació de boscos, hi dominen les pinedes, suredes, alzinars i brolles. La seva disposició respon a les principals característiques orogràfiques i climàtiques.

PER SABER-NE MÉS

Web del paisatge de l'Alt Empordà. Si ens volem endinsar més en cada unitat de paisatge trobarem fitxes, dossiers pedagògics (hi ha un dossier per cada mirador i més informació al web del paisatge <https://sites.google.com/site/viuelpaisatgeae/pai/miradors>)

Web canvi climàtic Alt Empordà. Per veure els canvis que es poden produir en el paisatge podem veure l'efecte que pot tenir el canvi climàtic en aquests paisatges a través de la imatge interactiva que trobareu al web del canvi climàtic a l'apartat coneix-canvi climàtic <https://canviclimatic.mediambient-altemporda.org/coneix/canvi-clim%C3%A0tic>

Hi ha alguna DO empordà al teu municipi? Quina és la més propera? **DO empordà** <https://www.doemporda.cat/>

DOP <http://oliemporda.cat/>

Marca Empordà <https://www.socemporda.com/#contact>

Producte local <http://productelocal.mediambient-altemporda.org/>

Saps què és el pa de tramuntana?

Coneixes la vaca de l'albera?

Has sentit a parlar de les anxoves de l'Escala?

Coneixes altres productes de qualitat de la comarca?

Banc de llavors de la generalitat de Catalunya

<http://agricultura.gencat.cat/ca/ambits/agricultura/biodiversitat-cultivada/banc-llavors/>

<https://www.agronoms.cat/general/es-crea-el-banc-de-llavors-de-la-generalitat-de-catalunya/>

<https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=878656>

EL REFRANY

Si tens clar on vols anar, t'estalviaràs moltes passes, però et perdràs molts paisatges

ACTIVITATS

A continuació es detallen les activitats previstes a dur a terme per tractar la temàtica de les autòctones de l'Empordà.

ACTIVITAT 1. AUTÒCTONES

Objecte	Conèixer què és i la importància que tenen les espècies autòctones i mantenir-ne una com a reservori.
Material	<ul style="list-style-type: none"> • Llavor autòctona • Hort i eines de l'hort • Paper i materials per fer un pòster
Desenvolupament de l'activitat	<p>Els alumnes seran els responsables d'una filera de l'hort en la que hauran de fer totes les feines des de treballar la terra, sembrar, regar, cuidar, recol·lectar, etc. (veure guia de l'hort)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quina espècie plantem? El primer que caldrà fer serà aconseguir una espècie autòctona tradicional. La nostra comarca no disposa de banc de llavors locals. El primer any d'implantació de l'activitat es pot dedicar a buscar aquesta llavor amb alumnes a través de coneguts o contactes: algun pagès de la zona, algun familiar que treballi la terra, algun aficionat a l'agricultura, etc. o entitats que treballin amb temes relacionats. Un cop aconseguida la llavor serà l'emblema de l'escola i s'anirà transmeten de curs en curs. Si no s'aconsegueix una llavor local de la comarca es poden utilitzar altres espècies lo més properes possibles, de la província per exemple. <p>Coneguem la nostra espècie. Buscarem informació sobre la nostra espècie i farem una fitxa amb les característiques de la nostra planta i les cures que necessita.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Banc de llavors. Conservarem les llavors de la nostra espècie per tal de poder-les passar l'any següent al curs que hagi de fer el relleu. Podem organitzar una cerimònia de pas en la que els alumnes donin consells, expliquin algunes característiques de la planta, anècdotes que els hi hagin passat amb l'hort, algun conte o alguna cosa que hagin fer relacionat amb l'espècie autòctona, etc. • Trobada entre escoles per presentar les espècies autòctones de les diferents escoles. Per a la trobada els alumnes poden fer una presentació breu oral i un pòster on hi hagi les característiques de la planta, un dibuix caracteritzat, un conte, una recepta, una representació teatral, una conserva, etc.

FITXA HERBARI ESPÈCIE AUTÒCTONA

Nom comú

Nom científic:

Nom comú en català:

Nom comú en cast/ang:

Família:

Localització:

Descripció	
Varietats	
Època de sembra	
Època de recol·lecció	
Com cultivar	
Malalties i cures	
Altres informacions (es coneguda, es cultiva, on, utilitat?)	

ACTIVITAT 2. MENGEM EMPORDÀ

Objecte	Conèixer les denominacions d'origen i els productes de l'Empordà.
Material	<ul style="list-style-type: none"> • Etiquetes de vi • Fitxa de la sopa de lletres per alumne • Pa i oli de diferents varietats • Llapis i fulls
Desenvolupament de l'activitat	<ul style="list-style-type: none"> • DO Empordà. Buscarem etiquetes de vi (les portarem de casa, de restaurants, fotografies, per internet...). Mirarem on es produeix el vi, característiques, varietats, etc. Després ens fixarem concretament en les etiquetes de vi de DO Empordà i esbrinarem les varietats locals. • DOP Oli Empordà. Per conèixer l'oli de la zona buscarem en una sopa de lletres les varietats d'olives que es cultiven a la comarca (fitxa de l'oli). Parlarem de les característiques de cada varietat. Portarem oli de diferents varietats (oli de girasol, oli de cuina, oli DOP Empordà, etc.). Compararem el color i la densitat i farem un tast d'oli per veure si notem diferències entre ells. Podem mirar d'aconseguir olives de les varietats de l'Empordà i mirar-ne les diferències i comparar-les amb l'oli que produeixen. • Mirarem el vídeo de la marca de garantia de productes de l'Empordà (https://www.youtube.com/watch?v=G5KezNYh7jU) i que els alumnes anotin quins pensen que són els productes de l'Empordà. Comentar-los. Els han provat alguna vegada? Els hi agrada? Pensen que tenen valor? Quins altres productes afegirien a la llista?

FITXA SOPA DE LLETRES: VARIETAT OLIS

Troba 10 paraules relacionades amb l'oli i les varietats d'oliva de l'Empordà en la següent sopa de lletres:

OLI — TRULL — OLIVA — OLIVERA — VARIETAT — ARGUPELL — CORIVELL — VERDALL — LLEI DE CADAQUÉS — ARBEQUINA

A	D	D	T	A	T	E	I	R	A	V	L	D	A	S
C	O	R	I	V	N	I	V	E	R	A	I	D	A	O
L	L	E	K	C	O	R	I	V	E	L	L	S	M	L
P	L	R	S	A	L	D	E	A	N	U	I	Q	U	I
S	E	U	Q	A	D	A	C	E	D	I	E	L	L	V
F	D	A	U	E	S	Y	C	A	P	E	S	U	L	A
F	Q	U	I	N	A	M	H	A	R	S	L	A	L	J
A	L	L	I	A	S	R	P	F	O	E	N	L	A	I
F	T	L	I	Q	U	I	G	O	A	I	V	L	D	U
J	A	A	S	L	G	U	I	U	U	R	J	I	E	R
A	T	D	D	R	O	P	A	Q	D	F	L	A	L	A
E	R	R	A	R	G	L	E	I	U	E	S	S	V	O
D	S	E	E	U	Q	B	A	D	A	C	L	A	J	D
I	V	V	L	I	R	S	L	L	U	R	T	L	A	K
A	P	D	L	A	F	O	I	C	O	R	A	D	I	F

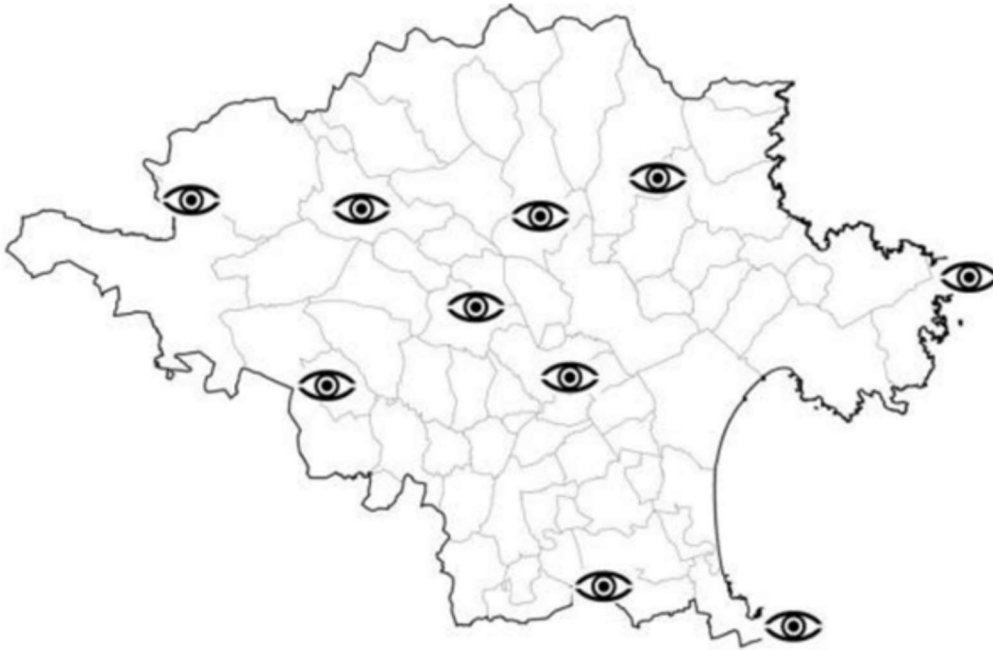
ACTIVITAT 3. EL MIRADOR

Objecte	Conèixer les unitats de paisatge que conformen la nostra comarca
Material	<ul style="list-style-type: none"> • Fitxa del mirador per cada alumne • Fulls, llapis i colors
Desenvolupament de l'activitat	<p>Visitarem una zona del nostre municipi, o propera, on a través del paisatge que veiem puguem identificar a quina unitat de paisatge pertany. Visitarem com a mínim un mirador de la Xarxa de miradors de l'Alt Empordà que pertanyi clarament a una altra unitat de paisatge. Cada alumne treballarà aquests paisatges a través de les següents activitats:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fem un dibuix detallat del paisatge que observem. Com és aquest paisatge? Què veiem? Quins colors té? Quines característiques té? Veiem algun animal o rastre? Algun efecte de l'home? Quin tipus de paisatge és? Anotem el que veiem. • Anem més enllà de la vista. Què sentim quan mirem aquest paisatge? Ens agrada? Ens relaxa? Ens estressa? Notem alguna olor? És agradable? Sentim algun soroll? Anotem el que sentim. <p>Un cop fetes aquestes activitats posarem en comú les observacions que han fet els alumnes en l'activitat anterior per als dos o més paisatges i respondrem altres qüestions relacionades amb el paisatge com:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Creieu que el paisatge és igual a tot l'Empordà? • Penseu que el paisatge canvia o és sempre el mateix? • Què pot fer variar el paisatge? • Creieu que és important el paisatge? • Quan aneu de viatge o excursió teniu en compte el valor del paisatge? <p>Podem repetir l'experiència, almenys la del nostre municipi per veure si s'han produït canvis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Repartirem una fitxa del mirador per alumne que hauran d'omplir. <ul style="list-style-type: none"> • Centrem-nos. Situa en el mapa el teu municipi i el mirador/s que hem anat a visitar, fes una línia entre el municipi i el mirador. Estan propers o lluny? Els paisatges s'assemblen o són diferents? A quina unitat del paisatge correspon el teu municipi? • L'alumne ha de relacionar les imatges amb les 7 unitat de paisatge de l'Alt Empordà. Per a poder-ho fer els llegirem la definició del paisatge que correspon a cada unitat remarcant les paraules clau. Podem mostrar les imatges a través d'alguna pantalla per tal que es vegi millor la fotografia. <ol style="list-style-type: none"> 1. Cap de creus. Imatge del mirador del Far de Cap de Creus (Cadaqués) 2. Plana de l'Empordà. Imatge del mirador de l'església de Sant Martí (El Far d'Empordà) 3. Alta Garrotxa. Imatge del mirador de Vall de Riu (Albanyà) 4. Terraprims. Imatge del mirador de Ventalló (Ventalló) 5. Salines-l'Albera. Imatge del mirador del Suro Gros (Vilamaniscle) 6. Els Aspres. Imatge del mirador del Serrat del Sentinella (Darnius) o del serrat de Sant Martí (Masarac) 7. Garrotxa d'Empordà. Imatge del mirador de l'Ermita de Sant Jaume i Sant Felip (Lladó)

FITXA DEL MIRADOR

Centrem-nos!

Reconeix les unitats de paisatge

Anoteu la unitat de paisatge que correspongui a cada imatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge

Unitat del paisatge